

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tampere University of Applied Sciences

KLARINETINSOITON OPETTAMINEN PERUSTASOLLA

Ohjeita klarinetinsoiton opettamiseen

Minna Rättyä

Opinnäytetyö
Toukokuu 2010
Musiikin koulutusohjelma
Musiikkipedagogin
suuntautumisvaihtoehto
Tampereen ammattikorkea-
koulu

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Musiikin koulutusohjelma
Musiikkipedagogin suuntautumisvaihtoehto

RÄTTYÄ, MINNA:

Klarinetinsoiton opettaminen perustasolla. Ohjeita klarinetinsoiton opettamiseen.

Opinnäytetyö 32 s.
Toukokuu 2010

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkia, minkälaisia keinoja käytetään klarinetinsoiton eri teknisten osa-alueiden opettamiseen. Halusin saada valmiita vastauksia opettamisen ongelmiin ja laajentaa omaa näkökulmaani klarinetinsoiton opettajana. Valitsin syventymisaiheiksi hengitystekniikan, ansatsin, kielityksen, rekisterinvaihdon ja lämmittelyt.

Tiedonlähteeni pohjautui omiin kokemuksiini, kirjallisiin lähteisiin ja klarinettikollegoiden haastatteluun. Näiden kolmen näkökulman yhteen sulauttaminen sai aikaan myös uutta tietoa ja laajempaa ajatusta klarinetinsoiton perustekniikan opettamiseen.

Opinnäytetyön tulokset johtavat lähes kaikissa osa-alueissa yleisen rentouden hallintaan. Sain paljon uusia neuvoja ja ideoita eri osa-alueiden opettamiseen ja opin samalla myös itse paljon käteviä tapoja ylläpitää ja kehittää omaa tekniikkaa.

Opinnäytetyöni tulokset tulevat olemaan yksi tärkeimmistä peruspilareista klarinetinsoiton opettamisessani. Aion tulevaisuudessa jatkaa aloittamaani työtä keräten lisää klarinetinsoiton opettamiseen liittyviä neuvoja. Minua kiinnostaa myös laajentaa aihepiirejä muun muassa sormi- ja harjoittelutekniikoihin sekä tuntisuunnitteluun.

Asiasanat: Klarinetti, taidemusiikki, soittaminen, opetus

ABSTRACT

Tampere University of Applied Sciences
Bachelor of Music
Music Educator

RÄTTYÄ, MINNA:

Teaching the Clarinet at the Basic Level. Instructions on Teaching the Clarinet.

Bachelor's Thesis, 32 p.

May 2010

The goal of my bachelor's thesis was to investigate what kinds of methods are used in teaching the technical skills in playing the clarinet. My aim was to find answers to my questions regarding teaching and to broaden my view on teaching the clarinet. I concentrated on breathing techniques, embouchure, tonguing, crossing the break, and warm-ups.

The data used was based on my own experiences, literary sources, and interviews from fellow clarinetists. Combined, the different perspectives generated new insights and thoughts on teaching the basic techniques of the clarinet.

The results from nearly every part of the thesis can help to control the relaxation process. I got plenty of good advice and ideas for teaching different aspects of the clarinet, and I also learned many convenient ways to maintain and improve my own techniques.

The results of my thesis will form an important part of my clarinet teaching. I will continue my work in the future by collecting more instructions and tips in teaching the clarinet. In addition, I am interested in expanding my knowledge e.g. in fingering and training techniques, and in lesson planning.

Key words: the clarinet, classical music, playing, teaching

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA	6
2.1 Oma opettajuus	7
2.2 Lähdekirjallisuus	8
2.3 Klarinetistien haastattelut	9
3 PUHALTAMINEN, HENGITYSTEKNIikka, ILMANOTTO	10
3.1 Hengitysharjoitukset	11
3.2 Mielikuvat	13
3.3 Yhteenveto hengitystekniikan opettamisesta	13
4 ANSATSI.....	15
4.1 Klarinetin lehden valinta	16
4.2 Harjoituksia ansatsin löytämiseen	17
4.4 Yhteenveto ansatsin löytämisestä	20
5 KIELITYS	21
5.1 Harjoituksia.....	22
5.2 Kieli nopeammaksi	22
5.3 Yhteenveto kielityksestä	22
6 REKISTERIN VAIHTO JA YLIPUHALLUS.....	24
6.1 Rekisterinvaihtoharjoituksia.....	24
6.2 Ylipuhallusharjoituksia	25
6.3 Yhteenveto rekisterinvaihdosta ja ylipuhaltamisesta	26
7 LÄMMITTELY	28
7.1 Lämmittelyehdotelma	28
7.2 Yhteenveto lämmittelyistä.....	30
8 POHDINTA	31
LÄHTEET.....	32

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on saattaa klarinetinopettamisen hiljaista tietoa kaikkien saataville. Lähtökohtana minulla oli aluksi, mitä itse tiedän jo klarinetin soitosta ja sen opettamisesta. Tämän jälkeen lisäsin mitä klarinetinsoitosta kirjoitetut oppaat ja muu klarinetti- ja puhallinsoitinkirjallisuus aiheestani kertovat ja kertovatko ne jotain lisää. Lähes kaikki tieto klarinetin soitosta on englannin kielellä. Lopuksi halusin täydentää työtä toisten klarinetinopettajien tiedoilla ja heidän kokemuksillaan opettamisesta. Näin aiheen tärkeäksi opettaessani klarinetinsoittoa, sillä törmäsin jatkuvasti ongelmiin, joihin minulla ei ollut valmiita vastauksia. Jos itselläni ei ollut koskaan ollut kyseistä klarinetin soittoon liittyvää ongelmaa, tuntui sellaisen asian opettaminen hankalalta. Vaikka useimmiten tiesin mitä oppilas tekee väärin, ei yleensä auttanut, että kerroin oppilaalle, miten asia kuuluisi tehdä. Tarvitsin siis erilaisia näkökulmia ja ongelmanratkaisukeinoja.

Näihin ongelmiin lähdin etsimään vastauksia. Tavoitteeni oli löytää valmiita käyttökelpoisia opettamisen malleja, jotka toimisivat ja saisin opettamiseeni näin varmuutta eikä kaikkea tarvitsisi kokea yrityksen ja erehdyksen kautta. Tarvitsin siis konkreettisia harjoitteita ja mielikuvia, joita oli ehkä kokeiltu ja testattu ja todettu toimiviksi. Omista kokemuksistani ja tiedoista tuli tärkein tietolähde. Omaan tietooni hain tukea kirjoista ja kollegoiltani. Toisten opettajien tiedot olivat myös tärkeitä, sillä he ovat joutuneet kehittämään ja keksimään erilaisia keinoja ongelmien ratkaisemiseksi ja ovat ehtineet kokeilla mikä on toiminut ja mikä ei. Sain heidän avulla omiin ajatuksiini lisää näkökulmaa. Olen jaksottanut tiedon aihealueittain, jolloin siitä on helppo etsiä tarvitsemaansa tietoa. Aiheiksi valitsin puhallustekniikan, oikean ansatsin löytämisen, rekisterinvaihdon, kielitekniikan ja lämmittelyt.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA

Opinnäytetyöni ensisijainen lähde olivat omat kokemukseni. Sen lisäksi tutkin aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja haastattelin klarinetistikollegoita. Kirjalähteistä sain uutta tietoa ja toisaalta ne vahvistivat joitain omia käsityksiä ja sain ajatukseni selkeämpään kirjalliseen muotoon. Siitä oli hyötyä, sillä osasin tästä syystä selittää asiat ymmärrettävämmin oppilaileni. Kollegoiden kanssa keskustelu loi tietynlaista varmuutta tekemiselleni ja huomasin, että kaikki ovat joutuneet näitä asioita miettimään ja kokeilemaan erilaisia keinoja. Opinnäytetyöni lukeneilta klarinetisteilta tuli myönteistä palautetta ja he olivat kiinnostuneita lukemaan ja saamaan myös työni lopullisen version.

Aiheet valitsin oman kokemukseni perusteella. Hengitystekniikka ja hyvän ilmavirran aikaan saaminen on klarinetinsoiton tärkeimpiä asioita. Monet muutkin ongelmat saattavat korjaantua hyvällä ilmankäytöllä. Ansatsin valitsin siksi, koska itselläni ei ollut kovinkaan monenlaisia keinoja sen opettamiseen, sillä minulla ei ole ollut ongelmia sen suhteen. Valitsin kielityksen aiheeksi, koska opetin oppilaita, jotka olivat oppineet klarinetinsoiton alkeet jonkun muun, kuin minun opissa ja huomasin kielityksissä suuria eroja. Halusin löytää kielityksen opettamiseen jonkinlaisen kultaisen keskitien. Rekisterinvaihdon otin aiheeksi, koska minulla oli useita oppilaita, jotka juuri harjoittelivat oktaaviläpän käyttöä ja rekisterin vaihtoa. Lämmittelyt olivat se, minkä takia alun perin halusin kirjoittaa opinnäytetyöni klarinetin opettamisesta ja tekniikasta. Olen itse oppinut paljon lämmittelyjen avulla ja halusin jakaa tätä tietoa. Suunnitelmani edetessä alkoi kuitenkin muut asiat kiinnostaa enemmän ja lämmittelyistä tuli tavallaan vaan pieni lisä opinnäytetyöhöni. Harjoitusmenetelmäni oli mielestäni niin hyvä ja tehokas, että halusin levittää tätä sanomaa.

2.1 Oma opettajuus

Koska omat kokemukseni olivat yksi suurimmista lähteistäni, täytyy minun seuraavaksi kertoa hieman omista taustoistani. Aloitin klarinetinsoiton opintoni Keski-Pohjanmaan konservatoriossa. Opiskelin Miklós Parazkyn johdolla vuosina 1993–2004. Vuoden ajan Parazkyn sijaisena oli Tanja Järvelä. Siirryin Pekka Ahosen oppilaaksi syksyllä 2004 ja valmistuin keväällä 2005 muusikoksi Keski-Pohjanmaan konservatoriosta. Tämän jälkeen aloitin musiikkipedagogiopintoni Pirkanmaan ammattikorkeakoulussa edelleen Pekka Ahonen opettajanani.

Ammattikorkeakouluani on ollut monivivahteinen. Pääsin heti opiskelujeni alusta lähtien tekemään hienoja projekteja koulun orkesterin ja valmistuvien muusikoiden parissa. Jossain vaiheessa olin tuuramassa klarinetistia Oriveden puhallinorkesterissa, jota tuolloin johti Juho Silvennoinen. Hän ehdotti, että opettelisin orkesterinjohtoa ja jatkaisin hänen työtään. Niinpä opiskelin orkesterinjohtoa ensiksi Pekka Ahosen johdolla koulussamme, sitten Ville Paakkunaisen johdolla Murikan kesäleirillä. Tämän jälkeen olin opissa vielä koulumme järjestämällä kapellimestarikursseilla, joissa opettajina toimivat muun muassa Rainne Ampuja, Paul Niemistö ja Kimmo Tullila. Oriveden puhallinorkesterin lisäksi johdin myös Puhallinorkesteri Mansettia.

Lukuvuonna 2008–2009 olin vaihto-opiskelijana Göteborgissa. Vuosi oli erityisen tärkeä minulle juuri soiton kehittymisen kannalta. Opettajani ja Göteborgin sinfoniaorkesterin äänenjohtaja Urban Claesson antoi minun heti ymmärtää, että harjoittelematta ei täällä selviä. Paikka olikin mitä mainioin harjoitteluun, sillä harjoitustilat ja -ajat oli mahdollista varata jo viikon alussa. Pääsin soittamaan Göteborgissa ammattimuusikoiden kanssa muun muassa Swedish National Orchestra Academy -orkesterissa. Tällä hetkellä opetan Tampereen seurakunnan musiikinopetuksessa klarinetin-, saksofonin- ja nokkahuilunsoittoa sekä Tampereen työväenorkesterin nuorisopuhallinorkesterissa klarinetin- ja saksofoninsoittoa. Lisäksi johdan edelleen Oriveden puhallinorkesteria.

Näkemykseni klarinetinsoiton opettamiseen ovat siis muodostuneet monenlaisten kokemusten ja erilaisten opettajieni kautta. Opinnäytetyötä tehdessäni huomasin, että minun oli mahdotonta muistaa, että keltä mikäkin harjoitus tai

mielikuva on peräisin. Useimmat harjoitteet olen varmasti kuullut useammalta-kin opettajalta. Nämä tiedot ovat siis aika pitkälle yhteisiä klarinetistien piirissä, enkä siksi halua niitä aina mitenkään eritellä, että kuka keksi ja mitä. Jos lähtisi selvittämään kuka on jonkun harjoitteen takana alun perin, joutuisi menemään varmasti aika pitkälle historiaan.

2.2 Lähdekirjallisuus

Lähteiden löytäminen juuri opettamisen näkökulmasta oli hieman hankalaa. Klarinettkirjoissa ja -oppaissa kerrottiin usein aiheiden fysiologisesta taustasta ja oikeasta tavasta soittaa, mutta harvemmin siitä, kuinka tämän opettaisi. Lainasin kirjastosta suuren määrän kirjoja, jotka jollakin tavalla sivusivat aiheitani, mutta vain harvassa oli sellaista tietoa, joka sopisi näkökulmaani. Useimmat lähteet olivat myös aika vanhoja ja mielestäni tieto oli vanhanaikaista, eikä enää niin paikkansa pitävää. Lähteiden arvioiminen oli hieman hankalaa, sillä aina en itse osannut päättää onko lähde luotettava tai hyvä lähde, koska moni tieto siellä tuntui omaan soittamiseeni nähden vieraalta. Juuri tällaisissa tilanteissa haastatteluista oli apua sillä sain niiden kautta suuntaa ja varmuutta tulkita myös kirjallaisia lähteitä.

Yhdeksi tärkeimmistä lähdekirjoista muodostui David Pinon teos *The Clarinet and Clarinet Playing*. Hän toistaa teoksessaan aika paljon samoja asioita, mutta jos asiat ovat tärkeitä, kuuluu niitä toistaakin. Toinen loistava kirja, jossa on myös paljon hyvää asiaa, oli Peter Hadcockin teos *The Working Clarinetist*. Tämä kirjan hankin jopa itselleni, sillä se sisältää myös tärkeimmät orkesteripaikkaharjoitukset ja tarkat selitykset ja neuvot niiden soittamiseen.

Katselin myös videoita YouTube-viedopalvelusta ja sieltä löytyikin monenlaista ja monen tasoista opettajaa. Joitain näistä videoista voisi kuitenkin mielestäni hyvinkin käyttää hyödyksi opettamisessa. Jonkun YouTube-videon näyttäminen oppilaille voisi saada heidätkin innostumaan harjoittelusta, sillä sieltä löytyy monenlaista inspiroivaa harjoitusmenetelmää. Lähes kaikki lähteeni olivat pääasiassa englanninkielisiä klarinetinsoitosta kertovia teoksia. Voisin suositella klarinetinsoitosta kertovien teosten lukemista, sillä niissä oli paljon hyviä neuvoja,

joista sain ideoita myös omaan soittooni. Kirjoitetun tekstin ansiosta tekniset asiat eivät enää olleet vain tomuisia ajatuksia vaan saavat sanallisen määrittelyn. Eniten tietoa löytyi hengitystekniikasta, sillä se tieto on yhteistä kaikkien puhaltajien kesken. Tästä syystä kirjallisuuden ei tarvinnut olla välttämättä klarinetin soittoon liittyvää. Luin hengitystekniikasta muun muassa saksofonistien, trumpettistien ja oboistien näkökulmasta, kaikilla on kuitenkin sama tavoite. Luin paljon erilaista kirjallisuutta, mutta valitsemastani näkökulmasta johtuen onnistuin samaan opinnäytetyöhöni kuitenkin vähän eri lähteitä

2.3 Klarinetistien haastattelut

Haastattelin opinnäytetyöhöni Kimmo Varjorantaa Hämeenlinnasta, Pirre Länsipuroa (Tampereen konservatorio), Katri Kolusta (Pirkanmaan musiikkiopisto) ja András Fodoria, joka tällä hetkellä soittaa Kaartin soittokunnassa, mutta opettaa samalla muun muassa Hyvinkäällä. Kokeilin erilaisia haastattelutapoja. Aluksi annoin haastateltavan lukea ensin siihen asti kirjoittamani harjoitteet, jonka jälkeen kyselin heidän omia metodejaan. Tämä tavan tarkoitus oli innoittaa haastateltavaa kertomaan omista tavoistaan, mutta se ehkä ennemminkin sai haastateltavan myötäilemään kirjoittamiani vastauksia ja en ehkä tällä tavalla saanut kaikkea tietoa irti haastateltavasta.

Toisella kertaa en antanut työtäni luettavaksi, vaan kävin opinnäytetyöni aiheet läpi pitäen työtäni pöydällä ja kysellen sitten järjestyksessä aiheittain haastateltavan opetustyylistä ja pyytäen kommentteja eri klarinetinsoiton opettamisen ongelmiin ja kysellen mielipiteitä jo valmiista harjoitteistani. Tämä tapa sai aikaan hyvää ja rakentavaa keskustelua ja sain myös paljon lisäideoita työhöni ja pari uutta kirjaakin lähteiksi. Kolmannessa haastattelussa en näyttänyt työtäni ollenkaan haastateltavalleni ja se osoittautuikin hyväksi ratkaisuksi. Sain tarkempaa tietoa haastateltavan omakohtaisista kokemuksista ja tavoista opettaa, eivätkä kirjoittamani asiat vaikuttaneet silloin haastateltavaan. Neljännessä haastattelussani alkoivat vastaukset toistaa aika pitkälle aikaisempia vastauksia ja löytämiäni neuvoja, enkä saanut enää uutta tietoa.

3 PUHALTAMINEN, HENGITYSTEKNIikka, ILMANOTTO

Hengittäminen on terveelle ihmiselle luonnollinen ja automaattinen asia. Kun hengittämisen pitäisi tapahtua instrumentin kautta, ei se enää olekaan itsestäänselvyys. Ilman kuuluisi virrata soittimen läpi tietyllä voimakkuudella ja tiettyyn suuntaan kohdistettuna ja oikealla paineella, jotta ääni syttyisi. Tämän kaiken lisäksi ilmaa pitäisi olla myös sopiva määrä ihmisen elintoimintojen ylläpitämiseen. Kaikki ovat varmasti kokeneet huimausta puhallettuaan keuhkojen täydeltä ilmaa vaikkapa ilmapalloon. Hengitystekniikassa kyse on sopivan ilmamäärän ottamisesta oikeita lihaksia käyttämällä ja ilman varastoisesta keuhkoihin siten, että sitä voidaan käyttää mahdollisimman tehokkaasti suunnitellun fraasin ajan.

Klarinetisti David Pinon (1998, 45) mukaan hyvä ilmavirtaus on klarinetin soiton perusta ja tärkeimpiä asioita klarinetin soitossa relaksaation eli rentouden kanssa. Ilmavirralla tai oppilaan ilmankäytöllä voidaan ajatella olevan kaksi ominaisuutta: (1) paine, joka on jatkuva ja (2) nopeus, joka vaihtelee. Tätä jatkuvaa vyötärön lihasten painetta/puristusta kutsutaan yleisesti tueksi. Vaikka ilmavirran nopeus vaihtelee muuttaessamme äänen voimakkuutta, ilmavirtaa ohjaava paine pysyy samana. (Pino 1998, 46.) Toisin sanoen ilman täytyy täyttää klarinetti koko ajan ja vain ilmavirran kulkeminen klarinetin läpi eri nopeudella saa aikaan äänen eri voimakkuudet.

Vanhan ilman kuuluisi poistua ennen uuden ilman ottamista. Soitossaan kehittyneempi klarinetisti osaa arvioida, kuinka paljon tarvitsee ilmaa kuhunkin fraasiin ja säännöstelee ilman ottoa sen mukaan. Tämä nopeuttaa uuden ilman ottamista. Vanhaa ilmaa ei tällöin tarvitse poistaa, koska se on käytetty puhaltamiseen. Useimmiten aloittelevat klarinetistit ottavat ilmaa pintapuolisesti jolloin hartiat ja rintakehä nousevat. Ilman kuitenkin pitäisi mennä syvemmälle jolloin pallealihas ja muut hengityselimet voivat hallita ilman ulostuloa. Kun ilma jää vain keuhkojen yläosaan, aiheuttaa se käsivarsien, kämmenten ja sormien jäykistymistä. Hengitystekniikassa pitäisi pyrkiä lähes täydelliseen relaksaatioon. (Thurston 1964, 7.)

Keith Johnson kirjoittaa teoksessaan *Trumpetin soiton taito*, että hengitystekniikkaa harjoittaessa tulisi ajatella laajempia kokonaisuuksia, eikä pikkutarkkoja teknisiä hengityksen osa-alueita. Aivot eivät kykene kontrolloimaan yhdellä kertaa niin useita toimintoja, jota hengityksessä tapahtuu. Johnson kritisoi tuki-termin käyttämistä opetuksessa, sillä se saa oppilaan ajattelemaan, että vatsan seinämän tulisi olla jäykkä. Lihaskäyttö toimii pareittain, että jokaisella johonkin suuntaan vaikuttavalla lihaksella on vastakkaiseen suuntaan työskentelevä parinsa. Tehokkainta olisi siis käyttää tarpeellista lihasta vain yhteen suuntaan, ilman että toiset lihakset vastustaisivat tätä. Avainsanat hyvässä hengityksessä ovat siis ”luonnollinen rentous”. Tätä havainnollistaakseen voi kokeilla jännittää vatsalihaksia ja yrittää samaan aikaan hengittää sisään ja ulos joustavasti ja sulavasti. Se on vaikeaa ja selvä merkki jännityksen negatiivisesta vaikutuksesta hengitykseen. Sopiva määrä oikeaa lihasponnistusta määräytyy ilman vastuksesta, joka tässä tapauksessa on ansatsin, suukappaleen ja instrumentin aiheuttama (Johnson 1981, 59, 61–62.)

3.1 Hengitysharjoitukset

Harjoitusten ideana on saada oppilas tunnistamaan hengityslihaksensa ja oppimaan niiden tietoista hallintaa. Pino käyttää opettaessaan mielikuvia ja vaikka ne eivät kertoisikaan koko totuutta, hän on huomannut ne toimiviksi (Pino 1998, 47).

Harjoitus 1. Tuoksuttelu

Kuvittele, että peukalosi olisi tuoksuva ruusu, jota tuoksuttelet. Toista tämä, mutta laita nyt toinen käsi vatsan päälle. Jos vatsa kohoaa (pallea laskee), menee ilma oikeaan paikkaan. Myös Frederick Thurston mainitsee tämän yleisesti puhallinopetuksessa käytetyn harjoituksen Clarinet Technique -oppaassaan. Hänen mukaan myös syvä huokaisu ajaa saman asian eli keuhkojen alimmat osat täyttyvät (Thurston 1964, 7).

Harjoitus 2. Suhina

Päästä kaikki ilma itsestäsi suhisten ja odota hetki. Hapen tarve tulee aika nopeasti ja kun rentoutat lihakset, täyttyvät keuhkot alipaineen takia itsestään. Kun oppilas huomaa mitä tässä reaktiossa tapahtuu ja alkaa käyttää tätä tekniikkaa hyödyksi, voidaan päästä lähemmäksi oikeaa hengitystekniikkaa.

Harjoitus 3. Läähätys

Joku on joskus opettanut pallealihaksen käyttöä läähätyksen avulla, kuin koira läähättäisi. Tässä harjoituksessa oppilaat useimmiten saavat pallealihaksen heti liikkumaan.

Harjoitus 4. Hullu mies

Tämän harjoituksen Pekka Ahonen nappasi tuubansoitajilta. Harjoitus alkaa siitä, että klarinetin lehti siirretään niin alas, ettei puhaltaessa kuulu mitään ääntä. Tämän jälkeen vedetään keuhkot täyteen ilmaa (sormitus e, eli kaikki läpät kiinni) viiden iskun aikana, jonka jälkeen puhalletaan ilma ulos voimakkaasti viiden iskun aikana, tämä toistetaan uudelleen, jonka jälkeen sama harjoitus tehdään uudelleen, mutta nyt neljän iskun aikana, sitten kolmen, kahden ja yhden iskun aikana. Pienten oppilaiden kanssa kannattaa ehkä aloittaa hieman lyhyemmästä sarjasta, esimerkiksi aloittaen neljästä iskusta ja edeten siitä heti kolmanteen ja niin edelleen. Omat oppilaani ovat kaikki tykänneet harjoituksesta, koska se saa ilman liikkeelle ja soitto paksummallakin lehdellä tuntuu paljon kevyemmältä, ainakin hetken.

Harjoitus 5. OO-EE-II

Tässä harjoituksessa hengitetään kädet alimman kylkiluun alapuolella. Ensiksi vedetään ilmaa sisään o-vokaalia käyttäen, jolloin keuhkojen etupuoli täyttyy ja etusormet kohoavat. E-vokaalin kohdalla täyttyvät sivut ja i-vokaalissa selkäpuoli, jossa peukaloiden pitäisi tuntea kohoamista.

Harjoitus 6. Paperi liikkuu

Tämä harjoitus on Pirjo Lehtosen mestarikurssin antia. Harjoituksessa koetetaan liikuttaa A4-paperiarkkia nopein puhalluksin. Jotta paperin saisi kunnolla liikkeelle, täytyy ilmaa puhalltaa paljon kerralla ja kovalla paineella.

Tätä harjoitustakin kokeilin heti omaan oppilaaseen, ja äänen väri muuttui heti klarinetin äänessä, kun hän osasi käyttää oikeita lihaksia ilman ulostuontiin.

3.2 Mielikuvat

Mielikuva 1.

Pino (1998,45) vertaa ilmavirtausta viulunsoittoon, jossa josta täytyy liikuttaa kielellä tarpeeksi pitkin vedoin jotta ääni olisi tarpeeksi hyvä. Klarinetistin pitäisi ajatella, että ilma liikkuisi kuten jousi viulun kielellä. (Pino 1998, 46.)

Mielikuva 2.

Kun klarinetilla halutaan soittaa matalia ääniä hyvin hiljaa, Pino (1998) käyttää mielikuvana painavaa katujuuraa, joka liikkuu hitaasti tehden työnsä silti voimakkaan tehokkaasti. Ilma ei liiku nopeasti, mutta liikkuu silti suurella voimalla. (Pino 1998, 46.) Tai korkeiden kovien äänten soittamista voi verrata valtavaan kuorma-autoon joka kiittää moottoritiellä. Se ei ole voimakkaampi kuin katujuura, mutta sen suuren voimansa ansiosta se pystyy saavuttamaan hurjan nopeuden. (Pino 1998, 47.)

Mielikuva 3.

Ilman ulostuloa voisi verrata urkujen pilleihin. Urkuihin ilma puhalletaan moottorin avulla. Paksun pillin täytyy olla koko ajan täyttynyt ilmasta, jotta pillistä kuuluisi ääntä. Jos tähän ilmapatsaaseen tulee pieni rako tai väli, ei ääntä kuulu.

3.3 Yhteenveto hengitystekniikan opettamisesta

Hengitystekniikka on sellainen aihe, että se ei aina edes vaadi opettamista. Yleensä pienet lapset hengittävät luonnollisesti ja oikealla tavalla. Kun lapsi varttuu alkavat etenkin tytöt miettiä ulkonäköään liikaa ja haluavat näyttää hoi-kilta, jolloin hengitys nousee ylös ja siitä tulee pinnallista. Kun jotain ongelmia ilmestyy, kannattaa oppilailla teettää näitä harjoitteita, sillä oikean hengitystekniikan oppiminen tulee useimmiten oivalluksen kautta. Joku tekniikoista ja harjoitteista voi saada oppilaan tajuamaan, kuinka hengitys toimii ja kuinka sitä voi itse käyttää ja hyödyntää soittaessa.

Itse tajusin hengitystekniikan, kun peruskoulu-aikaan kaveri kertoi välitunnilla trumpettisi-isoveljen hengitysharjoituksesta, joka meni jokseenkin näin: kolme nopeaa tehokasta hengitystä "ihan alas" sitten kolme "sivuille kylkiin" ja kolme kaiken tämän päälle. Sitten pidätetään mahdollisimman pitkään ja päästetään pss-ulohengityksellä pois. Harjoite sai minut keksimään, missä hengityslihakset ovat ja kuinka voin niitä käyttää soittaessa. Katri Kolunen kertoi, että seuraillee oppilaitaan ja heidän normaalia hengittämistään ennen kuin alkaa tarjota mitään uutta ratkaisua tähän. Hengitys on luonnollinen asia, joten sitä ei turhaan kannata sekoittaa, jos ongelmia ei ole.

4 ANSATSI

Ansatsi eli huuliote on tapa, jolla suu on asetettuna suukappaleeseen, jotta ääni muodostuisi soittimesta. Ansatsilla voidaan vaikuttaa äänen korkeuteen eli intonaatioon ja ääneen sävyyn. Klarinetissa ääni muodostuu, kun suukappaleeseen kiristimellä kiinnitetty ruokolehti väräilee puhalluksen ja ansatsin ansiosta. Ansatsi alkaa klarinetinsoitossa siitä, että ruokolehdykällä varustettu suukappale asetetaan alahuulen päälle, joka peittää alahampaat. Alahuulta ei saisi olla kuitenkaan suussa liikaa tai muuten se on kielityksen tiellä. Peilistä katsoen alahuulesta pitäisi näkyä punaista. Ylähampaat asetetaan suukappaleen päälle. Olisi tärkeää, että oppilaalla olisi suhteellisen tasaiset etuhampaat, jotta klarinetia voisi soittaa suorassa.

Klarinetin ansatsi muodostetaan suun ympärillä olevien lihasten avulla, itse huulet ovat pehmeät, jotta lehti voisi vapaasti värähdellä. Suukappaletta ei purra. Hadcock (1999, 162) vertaa teoksessaan klarinetin ansatsia triangeliin, sillä triangeli soi parhaiten, kun siihen kosketaan mahdollisimman vähän. Eli ansatsin pitäisi olla mahdollisimman pehmeä. Jos puree, ei lehti pääse kunnolla värähtelemään. Hyvän ansatsin löytäminen on usein useamman vuoden projekti, eikä siihen välttämättä löydy täydellisiä ohjeita, sillä jokaisen suu on erilainen. Tämä aiheuttaakin vaikeuksia opettajalle, sillä samat neuvot eivät toimi kaikilla. Vikoja voi löytyä esimerkiksi leuan asennosta, se voi olla joko liian edessä tai takana. Oppilas saattaa soittaa liian löysästi tai puremalla. Pureminen on klarinetin soitossa haitaksi, se sijaan suun ympärillä olevat lihakset ja paksu ilmavirta saavat aikaan kauniin äänen.

Oppilaan kanssa pitäisi löytää klarinetin suukappaleelta suun oikea kohta, jossa ilma virtaisi parhaiten. Yksi konkreettinen tapa testata tämä on kokeilla, kuinka kauas paperi menee kun sitä työntää lehden ja suukappaleen väliin. Tähän kohtaan voidaan laittaa vaikka kynällä merkki (Clarinet Embouchure 2009.) Ansatsiin vaikuttaa myös klarinetin oikea kulma (kuvio 1). Sopiva kulma on 35–40 astetta, 45 astetta on jo liikaa (Pino 1998, 56).

Kuvio 1. Kuva klarinetistista klarinetti oikeassa kulmassa, kuvaan piirretty asteet.

4.1 Klarinetin lehden valinta

Aloittelevan klarinetistin pitäisi valita aluksi kevyt klarinetin lehti, ettei raskas ja paksu lehti aiheuttaisi puremista. Puremisen kuulee, kun ääni ei soi kauniisti. Kun ääni alkaa muuttua opintojen edetessä räikeäksi ja huutavaksi on syytä vaihtaa vahvempaan lehteen. Paksumpi lehti vaatii enemmän suunympäryslihaksia, mutta saa äänen kuulostamaan kauniimmalta ja helpottaa muita klarinetin teknisiä asioita kuten äänen muodostusta ja kielitystä. Mitä enemmän oppilas siis soittaa, sitä enemmän kasvojen lihakset kehittyvät ja sitä mukaa voidaan lisätä lehden paksuutta. Hyvä aloituskieli paksuudeltaan noin 1,5 -vahvuinen.

4.2 Harjoituksia ansatsin löytämiseen

Harjoitus 1. Suukosuu

Tämän harjoitteen sain, kun olin kuuntelemassa Pirre Länsipuron opetusta. Kuvittele suukottavasi. Suun ympärillä olevat lihakset aktivoituvat. Pirre kertoi, että hyvä keino on myös sanoa oppilaalle, että ota alahuulella kiinni suukappaleesta. Harjoite sopii erityisesti klarinetinsoiton alkeisiin.

Harjoitus 2. Peukku

Laita peukalo suuhun ja imaise, sen jälkeen klarinetti suuhun ja puhalla. Imaisu jää lihasmuistiin ja sitä voidaan käyttää klarinetinsoiton ansatsiin ja ensimmäisten äänten saamiseen. Tämä on konkreettinen tapa aktivoida suunympäryslihaksia. Harjoitus sopii pienemmille oppilaille tai oppilaalle, joka oppii helpoiten toiminnan kautta, sillä sitä ei tarvitse selittää eikä vaadi abstraktia ajattelemista.

Harjoitus 3. Pilli

Tämä harjoitus on peräisin Pirjo Lehtosen mestarikurssilta. Pillillä imetään ilmaa samalla peiliin katsoen. Tämän jälkeen puhalletaan ja koetetaan säilyttää kasvojen asento. Tästä voisi olla hyötyä, jos oppilaalla esimerkiksi menee ilmaa poskiin soittaessaan. Pillin pienen reiän takia oppilas joutuu myös kohdistamaan ansatsinsa paremmin ja huulten täytyy sulkeutua pillin ympärille, että ilma ei mene ohi.

Harjoitus 4. Suukappale-päärynä-yhdistelmä

Tässä harjoituksessa soitetään klarinetin suukappaleen ja päärynän yhdistelmällä. Tällä yhdistelmällä soittaessa kuuluisi kuulua fis²-ääni. Ääntä voidaan oppilaan kanssa hakea esimerkiksi muuttamalla leuan asentoa. Oppilasta voi pyytää siirtämään leukaa eteen, taakse, ylös ja alas, laittamalla klarinettia syvemmälle tai etäämmälle suusta, alahuulta enemmän tai vähemmän suuhun. Myös kielen asentoa voidaan pyytää muuttamaan. Harjoitus on erittäin hyvä siinä vaiheessa, kun aletaan soittaa toisen oktaavin ääniä. Oppilas yrittää yleensä tässä vaiheessa saada äänet tulemaan puskemalla ja puremalla ja viritys on usein matala. Tämä harjoitus auttaa yksinkertaisin keinoin löytämään vian aiheuttajan. Ansatsin ja leuan

joustavuutta voidaan harjoitella lisää soittamalla pelkällä suukappaleella esimerkiksi ”Ostakaa makkaraa” tai ”Enkeli taivaan”.

Harjoitus 5. Viheltäminen

Tässä harjoituksessa käytetään myös klarinetin suukappaleen ja päärynän yhdistelmää. Käytä vihellystä mallina suun asettamisessa suukappaleelle. Ensin vihelletään ääni ja sen jälkeen koetetaan matkia viheltämistä suukappale suussa. Samanlaisen vaikutelman saa myös, kun kuvittelee imevänsä pillillä paksua mansikkapirtelöä. Tämä harjoitus saa leuan suoristumaan ja suun ympärillä olevat lihakset tekevät työn. (Clarinet Embouchure 2009.) Harjoitus on tehokas tapa kehittää intonaatiota.

Harjoitellessa ansatsia kannattaa kehottaa oppilasta puhaltamaan käteensä kylmää ilmaa. Jotta onnistutaan puhaltamaan kylmää ilmaa, täytyy ilman olla hyvin kohdistettua ja ilmavirran täytyy kulkea nopeasti. Se onnistuu, kun kielen takaosa on ylhäällä. Kielen reunat saavat suun takaosassa koskettaa hampaita. Yritä lausua englannin kielellä sana ”huge” ilman loppukonsonantteja. Tällöin ilman pitäisi olla kylmää, kokeile klarinetin suukappale-päärynäyhdistelmällä tätä. Lopuksi kokeile vielä viheltää alhaalta ylöspäin menevää ääntä ja sen jälkeen soita kokeile samaa kielen liikkumista suukappale-päärynäyhdistelmällä. (Clarinet Embouchure 2009.)

Pelkästään eri kappaleiden viheltäminenkin auttaa klarinetin ansatsiin sekä intonaatioon. Sillä viheltäminen saa suunympäryslihakset tekemään töitä ja joustamaan eri äänten saamiseksi, se myös harjaannuttaa korvaa kuulemaan epäpuhtauksia ja muokkaamaan ansatsia ja kielen asentoa paremman virityksen saamiseksi.

Harjoitus 6. Hymyily

Kun aloitin klarinetinsoiton, opettaja käytti ”hymyilyä” ansatsin löytymiseen. Tämä metodi löytyy myös usein vanhemmasta klarinettikirjallisuudesta. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että käsketään oppilaan hymyillä soittaessaan. Seuraava opettajani taas kielsi käyttämästä tekniikkaa syystä, että se oli vanha tapa, eikä antanut oikeaa lopputulosta. Useimmat opettajat ovat siis luopuneet tästä käytännöstä. Mielikuvan ideana on kai saada pysymään leuka suorassa,

ja tietyissä tapauksissa saattaisi mielikuvasta olla apuakin. Tässä harjoitteessa tulee kuitenkin muistaa, että hymyily epäaktivoi taas suun sivulihaksia ja ansatsista tulee liian leveä ja suupielet osoittavat väärään suuntaan. Eli toisin sanoen kannattaa ehkä kokeilla ensin muita tekniikoita. Leveästä ansatsista kertoo esimerkiksi ilman vuotaminen suupielistä, ja sointi saattaa olla kireä.

Harjoitus 7. Tuplahuuli

Tässä harjoituksessa soitetaan ylähuuli etuhampaiden alla. Ideana harjoituksessa on saada ylähuuli aktiiviseksi ja osallistumaan ansatsiin. Opettajani Urban Claessonin mukaan ylähuuli tulisi olla pyöreänä suukappaleen päällä. Tällä harjoituksella voidaan tehostaa ylähuulen työskentelyä, sillä jos ylähuuli ei tee töitä, joutuu puremaan ja pureminen sattuu. Aikaisemmin käytettiin tällaista tapaa nykyisen ansatsin asemesta. Jotkut käyttävät sitä edelleen ihan ansioituneesti. Mutta en itse menisi opettamaan tällaisen ansatsin käyttöä oppilaille, muuta kuin harjoitteena.

Harjoitus 8. Normaalipurenta

Tämän harjoituksen sain Pirre Länsipuroilta. Harjoitteessa lähdetään liikkeelle siitä, minkälainen on oppilaan normaalipurenta. Kun oppilas laittaa hampaat yhteen, pitäisi ylähampaiden mennä silloin hieman alahampaiden yli. Oppilas yrittää sitten säilyttää tämän leuan asennon ja laittamalla suukappaleen suuhun.

Kokeilin tämän neuvon kuultuani tekniikkaa oppilaaseeni, jolla oi ollut vaikeaa löytää leualleen oikeaa kohtaa ja tämä harjoite sai välittömästi aikaan paremmin soivan äänen. Tätä kun alkaa enemmän pohtia, niin normaalipurennassahan leuka on rennoimmillaan ja joustavimmillaan. Jos tästä asennosta työntää leukaa eteen- tai taaksepäin, aiheuttaa se heti jännitteitä leukaan. Eli jälleen kerran voisi toistaa David Pinon kirjoittaman kirjan pääpointtia siitä, että relaxaatio on klarinetin soitossa tärkeintä.

Saksofonistit hakevat tätä ”normaalipurentaa” siten, että laittavat etuhampaat ensin suukappaleelle, jonka jälkeen antavat leuan laskeutua rennosti alas. Kun leuka roikkuu suukappaleen alapuolella, aletaan sitä nostaa suukappaleeseen ja leuan asento löytyy rentouden ja luonnollisuuden kautta. Tietysti klarinetin suukappale on hieman erilainen ja toisessa asennossa kuin saksofonin, mutta

olen itse päässyt tällä tekniikalla hyviin tuloksiin myös klarinetin ansatsin opettamisessa.

Harjoitus 5. Leuan heilutus

Olin kuuntelemassa Pirjo Lehtosen mestarikurssia, jossa hän kehotti oppilaita löytämään joustava leuka. Harjoite meni niin, että oppilas soitti pitkää ääntä ja heilutti samalla leukaansa vähän samaan tyyliin kuin märehtivä lehmä. Pohdin harjoituksen tarkoitusta, ja luulen että sen pääideana oli saada oppilaat miettimään, että alaleuka on se liikkuva osa kasvoistamme, ei yläleuka. Kun alaleuka joustaa on se silloin rento ja mukailee helpommin äänen korkeutta.

4.4 Yhteenveto ansatsin löytämisestä

Kun oppilas ensimmäistä kertaa pääsee puhaltamaan klarinettiin, on hyvä kertoa aluksi kuinka suukappale asetetaan suuhun, jonka jälkeen puhalletaan. Toinen hyvä vaihtoehto ansatsin opettamisen alkeisiin on, että ensin tehdään ”peukku” harjoitus, jonka jälkeen puhalletaan klarinettiin. Kannattaa valita sopiva tapa oppilaasta riippuen. Pienet oppilaat eivät ehkä jaksaa kuunnella tarkkoja selityksiä vaan haluavat heti päästä toimimaan, jolloin peukku-harjoitus voisi olla parempi vaihtoehto. Ensimmäiset äänet voisi puhaltaa suukappale-päärynäyhdistelmään, jolloin pienempi ilmanpaine riittää ja ääni syttyy helpommin. Kerralla ei kannata opettaa liian paljon, ettei oppilas mene sekaisin. Ja kuten Katri Kolunen haastattelussaan kertoi, että vaikka oppilaat eivät tunnilla olleetkaan heti hoksanneet opetettua asiaa, ei sitä kannata liikaa lähteä silloin vatvomaan, sillä oppilas tarvitsee usein aikaa sulattaakseen opin ja seuraavalle tunnille tullessaan hän on ehkä omaksunutkin jo asian. Voidaan sanoa, että ansatsin opettelussa maltti on valttia.

5 KIELITYS

Ammattilaisklarinetistilla pitäisi olla useita erilaisia tapoja kielittämiseen. Kuitenkin yleisohje olisi se, että millä tavalla kielitätkin, se ei saisi aiheuttaa ylimääräistä ääntä. Olen kuullut kielitystä opetettavan monin eri tavoin ja vaihtelevia mielihiteitä löytyy siitä, mikä osa kielestä ja mihin kielen kuuluisi kohdistua kielittäessä. Kaksi käytetyintä vaihtoehtoa on ankkurikielitys ja suora kielitys.

Suora kielitys

Minulle opetettiin kielittämistä siten, että ensimmäiseksi laitettiin kieli klarinetin lehdelle ja suljettiin lehden ja suukappaleen välinen aukko kielessä. Tämän jälkeen alettiin puhaltaa, kun ilmanpaine oli valmiina, otettiin kieli lehdeltä pois. Westonin (1976) mukaan kielen kuuluisi osua juuri lehden kärjen alapuolelle. Jos oppilasta kehoitetaan kielittämään kielen kärkeen, hän herkästi ryhtyy kielittämään kielen alaosalla, mikä ei ole toivottavaa. (Weston 1976, 66.)

Ankkurikielitys

Ankkurikielityksessä kielen kärki laitetaan alaetuhampaiden taakse ja kielen osa, joka osuu lehdelle, on taaempana, kuin suoralla kielityksellä. Etuja tässä tavassa on esimerkiksi se, että kun kieli on kiinnittyneenä, on sitä helpompi liikuttaa nopeasti. (Hadcock 1999, 166.) Ankkurikielitys sopii niille, joilla on pitkä kieli. Tällä tekniikalla saadaan liian iso kieli pois tieltä. Kyseistä tekniikkaa tulisi-kin käyttää vain, jos on ongelmia suoran kielen käytössä esimerkiksi pitkän kielen takia. (Pino 1998, 85.)

Haastattelemiini opettajat käyttivät pääasiassa jotain kirjainta tai tavua kielityksen opettamiseen. Pirre Länsipuro suosii kielityksen opettamisessa tuu-tavua, sillä tällä tavulla kieli osuu suussa eteen eikä kitalakeen. Myöhemmin, kun kielitys on saatu jokseenkin pelaamaan, voidaan harjoitella kielittämistä l-äänteellä, jolloin saadaan pienempi osa kielestä osumaan klarinetin lehdelle. Kimmo Varjoranta käyttää mieluiten d-kirjainta, sillä siinä kielestä osuu pienempi osa lehteen kuin t-kirjaimessa.

5.1 Harjoituksia

Harjoitus 1.

Kielittäminen pelkällä suukappaleella on hyvä, sillä siinä kuuluu kaikki kielestä johtuvat ylimääräiset äänet ja virheet. Leuan liikkumista kielittäessä tulisi myös tarkkailla ja suukappaleella soittaminen paljastaa myös tähän liittyvät ongelmat. Ja kun paine suukappaleella puhaltamiseen on pienempi, voidaan ongelmia lähteä korjaamaan tätä kautta helpommin.

Harjoitus 2.

Kimmo Varjoranta opettaa kielittämistä myös siten, että pyytää oppilaitaan hitaasti nostamaan kieltä lehdelle niin, että kun se osuu lehdelle, niin ääni jatkuu. Harjoituksen tarkoituksena on, että kielessä olisi niin vähän voimaa, että ääni ei katkea, vaikka sen laittaa lehdelle. Varjoranta opettaa myös, että kieltä ei ole tarkoitus tököttää lehdelle kovalla voimalla, vaan tärkeämpää on vetää se sieltä nopeasti pois. Kieli tai kielen kärki liikkuu siis taaksepäin eikä töki eteenpäin.

5.2 Kieli nopeammaksi

Kieli on lihas. Jos haluaa nopeuttaa kielitystä, niin pitäisi tehdä kuten pikajuoksi-jatkin tekevät, treenata ja kehittää lihasvoimaa. Voit kokeilla aluksi huippunopeuttasi metronomin kanssa. Nopeasti huomaat, että vaikka aluksi voit kielittää hyvinkin nopeasti, niin kieli väsy hetken kuluttua etkä pysy enää metronomin tahdissa. Voit harjoitella kestävyyttä esimerkiksi asteikoilla tai staccato-etydeillä, ja siirtää metronomilukemaa aina suuremmaksi edistyessäsi. Toinen vaihtoehto kielilihasten vahvistamiseksi on tehdä kielitysharjoituksia hiukan liian vahvalla lehdellä. Nämä harjoitukset ovat peräisin opettajaltani Urban Claessonilta.

5.3 Yhteenveto kielityksestä

Kielitys oli aihe, jossa klarinetistien, kirjallisuuden ja opettajien välillä löytyi eniten ristiriitaisuutta. Kaikilla oli oma tekniikkansa, jonka olivat todenneet parhaaksi. Kielityksen oppimisessa suurin vaikutus on varmasti ollut sillä, miten se

on aluksi opetettu. En halua opinnäytteessäni kertoa, että olisi vain yksi oikea tapa kielittää ja opettaa kielitystä, koska kuten edellä olen usein maininnut erilaiset suut ja kielet aiheuttavat sen, ettei kenenkään kielitys ole täsmälleen samanlainen. Ehkä kielityksessä kannattaisikin lähteä siitä, ettei välttämättä käske oppilasta tarkalleen, mihin kielen kuuluisi osua, vaan että hän itse kykenisi löytämään parhaan kohdan, sillä edellytyksellä, että hyvässä kielityksessä ei saisi kuulua minkäänlaista ylimääräistä ääntä.

Yleensä saadaksean tällaisen kielityksen, jossa ei kuulu mitään ylimääräisiä ääniä, ei kielestä saisi osua isoa pinta-alaa lehteen. Ja tätä voi lähteä työstämään eri keinoin. Tässäkin ovat poikkeuksena ne, jotka ovat oppineet kielittämään esimerkiksi kitalakeen tai alahuuleen. Itse olen sitä mieltä, että ei ole kenellekään pahasta, vaikka osaisi useampiakin tapoja kielittää ja tällä tavallahan on opettajalla resursseja tarjota vaihtoehtoja oppilaille, joille tietty kielitys ei toimi. Eli lopputulos ratkaisee kaikissa kielitystapauksissa.

6 REKISTERIN VAIHTO JA YLIPUHALLUS

Kun oppilas on oppinut klarinetin alarekisteriäänet, on aika siirtyä ylempiin ääniin. Usein oppilas kokee nämä äänet vaikeina ja kiristää ansatsiaan liikaa, puree ja sen jälkeen yrittää väkisin puskea ilmaa klarinettiin. Toinen uusi haaste tässä kohtaa on sormien asento ja niiden yhtäaikaiset liikkeet. Kun soitetaan esimerkiksi a^1-h^1 , täytyy sormien olla valmiina h^1 -sormituksen läheisyydessä, jotta äänten vaihto onnistuisi helposti ilman viivettä.

6.1 Rekisterinvaihtoharjoituksia

Harjoitus 1. Peukalon asento

Tämä harjoituksen tarkoituksena on harjoitella peukalon oikeaa asentoa ja liikettä vaihdettaessa rekisteriä. Harjoituksen idea on aloittaa esimerkiksi g -äänestä ja lisätä tähän vain oktaaviläppä, jolloin ääni muuttuu d^2 :ksi. Tämän jälkeen voi jatkaa harjoitusta esimerkiksi edeten G -duuria ylöspäin. (Weston 1976, 46.)

Harjoitus 2. Sormien yhtäaikainen liike

Thurston (1964) kehottaa harjoittelemaan a^1-e -sävelkulkua. Se on oktaaviläppää vaille sormitukseltaan sama kuin a^1-h^1 . Näin voit harjoitella sormien yhtäaikaista liikettä. Tämän jälkeen voit aloittaa h^1-a^1 vaihdon harjoittelun ensiksi ylhäältä alaspäin, sillä se on niin päin helpompi ja sen jälkeen alhaalta ylöspäin (Thurston 1964, 15). Muista tarkkailla vasenta etusormea sekä rannetta, sormi kääntyy eikä hyppää, kun siirrytään a^1 -ääneen. Ranne avustaa sormen kääntymistä.

Harjoitus 3. Legato sujuvaksi rekisterinvaihdossa

Rekisterinvaihdoksessa äänen tulisi vaihtua heti eikä äänten väliin saisi tulla aukkoa. Oppilaan kanssa rekisterinvaihtoa harjoitellaan yleensä siten, että oppilaan käsketään antaa alemmalle äänelle paljon ilmaa sekä ilmaa äänien väliin. Tähän harjoitukseen olisi hyvä löytää lyhyitä etydejä, joissa on paljon rekisterin-

vaihdoksia kuten kuvassa 2. Nämä harjoitukset tukevat samalla sormien yhtäaikaisuutta ja niiden pysymistä klarinetin lähellä.

Kuvio 2. Esimerkkietydi rekisterinvaihdoksesta

Harjoitus 4. Ajatus vierekkäisistä äänistä; rekisterinvaihto

Useimmiten oppilaat potevat rimakauhua, kun soitetaan korkeita ääniä. Sain hyvän käyttökelpoisen neuvon Pirre Länsipuroilta. Hän sanoo oppilailleen vain, että esimerkiksi a^1-h^1 sävelkulussa ei tarvitse tehdä mitään outoa, koska ne ovat vierekkäiset äänet. Kokeilin tätä omille oppilaille ja huomasin heti paranemista legatossa. Eli suuri ongelma tässä kohtaa sormien yhtäaikaisen liikkeen lisäksi on psykologinen.

6.2 Ylipuhallusharjoituksia

Harjoitus 1. Ylipuhaltaminen

Opettaja laittaa käden tai vaikka polven klarinetin kellon tukkeeksi jättäen kuitenkin sopivan ilmaraon. Oppilas soittaa h^1 -sormituksin kaikkia mahdollisia eri ääniä mitä hän pillistä voi saada, ylipuhallusta käyttäen. Tämä harjoitus auttaa oppilasta havaitsemaan, että ylemmät äänet eivät tulekaan puskemalla ilmaa vaan vaihtamalla ilmavirtauksen suuntaa kielellään. Harjoituksen jälkeen ylääänet yleensä tulevat helposti.

Harjoitus 2. Kielen asento

Viheltäminen harjoituksena sopii myös rekisterivaihdon yhteydessä. Kun viheltään eri ääniä, säveltasoa muutetaan kielen avulla. Ylipuhallus toimii samalla lailla.

Harjoitus 3. Alahuuli liikkuu

David Liebman neuvoo oppaassaan, että saksofonilla soittaessa matalampia ääniä alahuulen tulisi liikkua lehden kärkeä kohti ja korkeita ääniä soittaessa alahuuli liikkuu kauemmas lehden järjestä. Korkeat äänet tarvitsevat lehdeltä suurempaa pinta-alaa väristäkseen. (Liebman 2006, 9.) Tämä sama periaate toimii myös klarinetinsoitossa.

Harjoitus 4. Suukappaleella soitto

Kielen ja leuan liikkuvuutta voidaan harjoitella soittamalla suukappaleella samoin, kuin ansatsiharjoituksessa. Oppilaan kanssa voi aloittaa vaikka sillä, että koetatte löytää suukappaleella soiva b. Jos tämä löytyy, voi oppilasta kehottaa soittamaan jotain suukappaleella, esimerkiksi "Ostakaa makkaraa". Tämä harjoitus on hyvä sillä saadakseen eri ääniä suukappaleesta, täytyy suussa muuttaa jotain eli täsmälleen kuten ylipuhalluksessakin.

Harjoitus 5. Hypyt ylä-ääniin

Jokainen pitemmällä ollut klarinetisti on huomannut, että hypyt korkeampiin ääniin saattavat tuntua hankalalta ja korkeita ääniä pelätään kiksiin, eli vingahduksen takia. Vingahdus johtuu huolimattomasta sormituksesta väärästä ansatsista tai huonosta ilmavirrasta, jolloin soittimesta kuuluu väärä yläsävelsarjaaani. Pirjo Lehtonen kehotti mestarikurssillaan oppilaita aluksi soittamaan hypyt löysästi ja epäviereisesti, niin kuin ne helpoiten tulevat soittimesta, ja tämän jälkeen korjata vain virityksen. Harjoitus auttaa siihen, että korkean äänen tullen ei puraista, vaan annetaan kielen värähdellä mahdollisimman vapaasti ja ainoastaan viritystä säädellään suulla ja kielellä.

6.3 Yhteenveto rekisterinvaihdosta ja ylipuhaltamisesta

Rekisterinvaihto-ongelmien syyt ovat siis psykologisia ja fysiologisia. Oppilaat pelkäävät korkeita oktaaviläppä-ääniä, sillä sormien heikko sijoitus aiheuttaa klarinetin vinkumista. Opettaja voikin tässä kohtaa yrittää saada oppilasta rentouttamaan sormiaan ja löytämään sormien paras kohta, jolla läppien reiät peittyvät parhaiten. Paras osa sormesta peittää läppä on sormenpään pullea kohta. Tätä kohtaa käyttäen sormet yleensä pysyvät pyöreänä soittaessa. Silloin, kun

aloitetaan oktaaviläppä-äänien harjoittelu, ei oppilaalle kannata kertoa, että se olisi vaikeaa, vaan kyseessä on vain vierekkäisiä ääniä, helppoa! Kun aletaan edetä kolmiviivaisiin ääniin, tulee suun ja kielen asentoon enemmän muutoksia. Tässä vaiheessa voidaan käyttää hyödyksi mainitsemiani ylipuhallusharjoitteita.

7 LÄMMITTELY

Lämmittelyn on hyvä tulla tutuksi oppilaalle jo klarinetinsoiton alkutaipaleella. Lämmittelyn tulee olla sellaista, ettei se vaadi nuotteja, vaan että oppilas voi vaikka pihalle katsellen tehdä harjoitukset. Se on hetki jolloin voi rentoutua ja saada samalla kaikki soittolihakset lämpimiksi.

Monet opettajat edelleen laittavat oppilaansa tunnin aluksi ensiksi soittamaan pitkiä ääniä. He ilmeisesti tekevät niin, koska heille on opetettu, että näin tulisi aloittaa miettimättä miksi. Pitkät äänet ovat klarinetistille lähes sama asia kuin urheilijalle sadan metrin kilpajuoksu. Pitkissä äänissä klarinetistin lihakset joutuvat kovalle rasitukselle mikä ei vastaa lämmittelyn tarkoitusta. Parempi vaihtoehto aloituslämmittelyiksi olisi esimerkiksi asteikot. Harjoitteissa on suositeltavaa käyttää apuna metronomia, jotta tempo pysyisi samana ja samalla voisi seurata omaa kehitystään.

7.1 Lämmittelyehdotelma

Itse aloitan lämmittelyt soittaen duuriasteikot murtaen. Tässä esimerkki F-duurista, joka on helppo opettaa myös oppilaille ensimmäisenä (kuvio 3).

Kuvio 3. F-duuriasteikko murrettuna

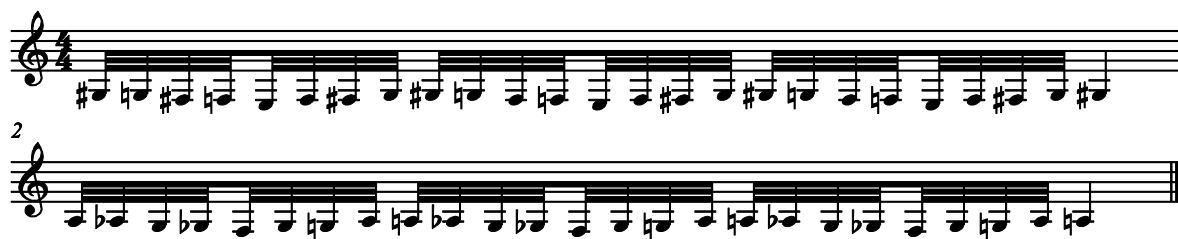
Tämän jälkeen siirryn kielitysharjoituksiin. Kun tätä harjoitusta (kuvio 4) tekee metronomin kanssa, on helppo seurata kehitystään. Tässä harjoituksessa kannattaa tarkkailla puremista, erityisesti siirryttäessä korkeampiin ääniin.

Soitan asteikot aloittaen E-duurista ja edeten siitä ylöspäin niin korkealle, kuin se tuntuu helpolta eikä aiheuta puremista.

Kuvio 4. Kielitysharjoitus, E-duuri

Usein nämä kaksi harjoitusta riittää lämmittelyiksi itselleni. Jos haluan tehdä lämmittelyt perusteellisesti, soitan vielä kromaattisia kuljetuksia. Kuvio 5 näette esimerkin joka jatkuu edeten samaa kuviota kromaattisesti ylöspäin.

Kuvio 5. Kromaattinen harjoitus

Lopuksi, kun ääni alkaa olla auki ja lihakset tuntuvat mukavan lämpimiltä ja joustavilta voin soittaa vielä pitkiä ääniä. Soitan joko kvinttikiertoa (kuvio 6) tai oktaaveja viritysmittarin kanssa.

Kuvio 6. Kvinttikierto

Tämä lämmittelymetodi on peräisin opettajaltani Urban Claessonilta. Kun aloin harjoittelun aluksi käyttää tätä metodia huomasin nopeasti edistystä kaikilla klarinetinsoiton osa-alueilla, erityisesti kielityksessä ja soinnissa.

7.2 Yhteenveto lämmittelyistä

Tämän lämmittelyosion tarkoituksena minulla oli saattaa muiden klarinetistien tietoon itse toimivaksi todettu tapa. Mielestäni suunniteltu lämmittelyohjelma on hyvä, sillä ohjelma auttaa oppilasta tekemään sen joka kerta. Kun kyselen opiskelukavereilta kuinka he lämmittelevät, on vastaus useimmiten, että ehkä jotain pitkiä ääniä tai joku asteikko joskus. Syy miksi lämmittelyt jätetään väliin, on oppilaiden tietämättömyys siitä, mitä pitäisi tehdä. Kun opettaja laatii oppilaalle tarkan ohjelman, on sitä helpompi toteuttaa ja noudattaa joka kerta.

Laatimani harjoitteet ovat tietysti hieman hankalia vasta-alkaneille. Idea onkin, että opettaja soveltaa tätä mallia. Itse olen soveltanut ohjelmaa vasta-alkajille siten, että tunnin aluksi soitamme helpoimpia asteikkoja, kuten G- ja F-duuria ensin legatossa, sitten kielittäen niin kuin esimerkissäkin. Vähitellen lisään asteikkojen vaikeustasoa. Hyötynä tässä on vielä se, että oppilaat oppivat soittamaan asteikot hyvin ja tapa, jolla he oppivat ne, ei ole ahdistava ja painostava, vaan helppo ja rento lämmittelyjuttu. Toista vuotta soittavat pystyvät jo soittamaan helpoimpia murrettuja asteikkoja. Oppilaat ovat usein innoissaan murrettujen asteikkojen opettelusta, sillä ne kuulostavat virtuoosisilta vaikka ne eivät kovin vaikeita olekaan. Kannattaa siis kokeilla.

8 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tekeminen on lisännyt paljon tietoa klarinetinsoitosta ja sen opettamisesta. Opettajana itsevarmuuteni on kasvanut ja minulla on klarinetinsoiton opettamiseen paremmat valmiudet. Valmiit keinot helpottavat huomattavasti opettamista, kun on heti ongelman ilmentyessä jokin harjoite tai ratkaisu tarjolla. Minulla on nyt enemmän vaihtoehtoisia tapoja opettaa, jos aikaisemmin käyttämäni tapa ei kyseiseen oppilaaseen ole toiminut.

Tutkiessani valitsemiani aiheita huomasin, että kaikkea yhdistää luonnollinen rentous eli relaksaatio. Mitä soittamisessa opetteleekin, pitäisi se yrittää tehdä mahdollisimman kevyesti, rennosti ja luonnollisesti. Rentouden tajuaminen yhdeksi päätavoitteistani myös omassa harjoittelussani tulee varmasti auttamaan minua omassa soitossani. Ylimääräiset lihasjännitykset saavat aikaan vain lihasärkyä, kipua ja tätä kautta suuria ongelmia.

Alkuperäisenä haaveena minulla oli, että opinnäytetyöstäni tulisi klarinetinsoiton-opettajalle tai klarinetinsoitonopettajaksi opiskelevalle opas, josta löytäisi käyttökelpoisia ongelmanratkaisuja ja opetusmalleja oppituntien avuksi. Opinnäytetyömuoto vaikeutti asioiden saamista sellaiseen muotoon, että opettaja voisi kesken tunnin etsiä ratkaisua oppaasta. Tulevaisuudessa kokemukseni karttuessa tulen varmasti kartuttamaan omaa tietoa ja lisäämään työhön uusia harjoitteita ja neuvoja. Haluaisin myös laajentaa valitsemiani aiheita, esimerkiksi sormitekniikkaan, oppituntien suunnitteluun ja kannustavan oppimisilmapiirin luomiseen sekä eri harjoittelutekniikoihin. Haaveena olisi tehdä jonkinlainen klarinetinsoiton opettamisen ohjekirja.

LÄHTEET

Clarinet Embouchure - Part I - The Outside of the Embouchure. [Youtube-video]. 2009. Julkaistu 4.9.2009. Katsottu 22.3.2010.
<http://www.youtube.com/watch?v=Sa3h7vRWZhc&feature=related>

Clarinet Embouchure - Part II - The Inside of the Embouchure. [Youtube-video]. 2009. Julkaistu 4.9.2009. Katsottu 22.3.2010.
http://www.youtube.com/watch?v=PFJ_Ge8pxFE&feature=relate

Hadcock, P. 1999. The Working Clarinetist. Yhdysvallat: Roncorp publications

Johnson, K. 1981. Trumpetinsoiton taito. Suomen trumpettikilta ry

Liebman, D. 2006. Developing a Personal Saxophone Sound. Yhdysvallat: Dorn Publications

Pino, D. 1998. The Clarinet and Clarinet Playing. Yhdysvallat: Dover Publications

Thurston, F. 1964. Clarinet Technique second edition. Iso-Britannia: The Camelot Press Ltd.

Weston, P. 1976. The Clarinet Teacher's Companion. Lontoo: Breitkopf & Härtel